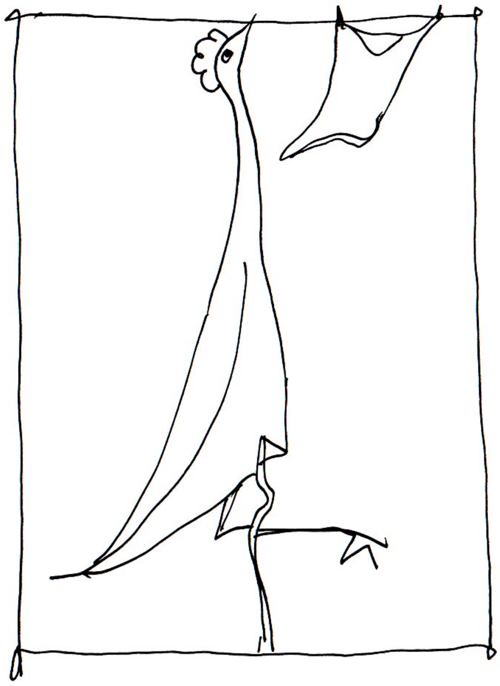

پاشماوەی گرانی

حەکیم کاکەوەیس
(کەرکووک)

دوای بەسەرچوونی گرانی، بووژابۆوە، بەڵام دێوەزمەی برسێتی، هەمیشە بە دیار سەریەوە بوو. ڕەنجبەرەکەی، لە برساندا نەخۆش کەوت و شوانەکەی دەرکرد، چونکە فەریکە جۆی خواردبوو. پیی گوت: "ئەو زەرەرەی تۆ لە جۆیەکەت داوە، یەک گاگەل لێی نادا... ئەو جۆیە خوراوە دەخەمە بەر شەرتە شوانییەکەت!. کڵاشەکان و فەرەنجییەکەش دانێ... شوانەتی بە نەهەنگی وەکو تۆ ناکرێ!". قادر پاشماوەی گرانی بوو:

چەند ڕۆژ بوو؟... خۆشی نەیدەزانی چەند ڕۆژ بوو زاد بە قوڕگیدا ئاودیو نەبووبوو. ئەو جۆگایەی بەرەو ئاوایی دەهات و جاران کووزەڵە و پونگە هەردوو لایان داپۆشیبوو، بەینێ بوو تا سەرچاوەکەی ڕووت بووبۆوە و قرژاڵ و بۆق، کەوتبوونە ئەو گۆڕە و بووبوون بە نێچیری برسییەکانی گرانی. پەلک و ڕەگی گیاوگۆڵ نەمابوو تاقی نەکاتەوە، بەڵام برسێتی، تا دەهات دەبوو بە دێو و بە دار و بەردیدا دەدا. برسێتی، لە مرۆڤایەتی ڕووتی دەکردەوە. برسێتی ئاراستەی دەکرد و ئاراستەی دەگۆڕی و هێنابوویە بەر دەرگاکەی بایز. کەنگر و تۆڵەکە و هەپڵۆک و پیشۆک، برسێتییان زیاتر دەکرد. چەندی لێ دەخواردن، برسیتر دەبوو. ئەو، نانی دەویست، نان!. ئەو، شتێکی دەویست، پێیان دەگوت زاد!. کولێرەی گەرم، لەودیوی خەیاڵەوە بوو. بیرکردنەوە لە کولێرە، هێندەی ماچ و ڕاموسینی ژنان حەرام بوو، بەڵام قادر سنووری دەبەزاند: بە دەستی خانمێکی دووکەڵاوی، لە تەنوورەکە دێتە دەرێ... یەکسەر و بێ دواکەوتن و بێ ئەوەی سەیری چاوە برسییە بێ شەرمەکانت بکا، بەرەو ڕووت بەرز دەبێتەوە و پێش ئەوەی دەستت پێی بگا، بۆنەکەی مەستت دەکا. یەکەم تیکە، نەختێ دەمت دەسووتێنێ. دووەم تیکە، سووتاوەکە تیمار دەکا. سێیەم تیکە، دەتکاتەوە بە بەشەرێکی ئابڕوومەند و پیاوی ناو پیاوان. لە چوارەم تیکەیاندا، پاشای سەر تەختیت و کەس شان لە شانت

نادا!.

ئەو کولێرەیە لە کوێ حەشار دراوە؟!. تورکە تێکشکاوەکان بردیان. ئەوان، کاتێ لە قەنتەرەکەوە بەژوور کەوتن، شیشێکیان کرد بە بنی دیوارەکەدا. چۆن زانییان ئەو جێیە چاڵەگەنمە؟. داتەپیبوو؟!. سواخەکەی تازە بوو؟!. پێیان گوتبوون، یان وەک سەگ بۆنیان کرد؟! شیشەکە، وەک ئەوەی بە گۆشتدا بچێ، خزەی هات. ئەو خزەیە، دەنگێکی جەرگبڕ بوو... هەواڵی مەرگ بوو. بەو خزەیە، زەوی تووشی خوێنبەربوونی گەنم بوو. دەبوو زەوی بەو خوێنبەربوونە بمردبا. هاواری لە هاوڕێکانی کرد: "گیەلن.. بوردە بوغدە وار!"... ڕاستی کرد. ئەوێ گەنمی لێبوو!. لەوێ، چوار جەواڵ گەنم خرابووە چاڵەوە و بە کا، یاپی کرابوو.

وای لەو هەواڵە! بۆ تورکە تێکشکاوەکان، دۆزینەوەی سامانێ بوو. بۆ ماڵی قادر، ناشتنی تەرمی خۆیان و ئەو منداڵانە بوو، کە دواتر، یەک بە دوای یەکدا مردن.

برسێتی، کە دەگەیشتە ئەوەی بیانکوژێ، ئیدی سەری خۆی هەڵدەگرت و وازی لێ دەهێنان. لە دەمەدەمی مەرگدا، ئەوەی لە بیریان نەبوو نان بوو. خەوێکی قورس دایدەگرتن و حەزیان لە ئامێزی دایکیان دەبوو... ئەگەر بۆ نانخواردنیش بانگ کرابان، نەیاندەویست سەر هەڵبڕن. نەک بۆنکرووز، بۆنی کولێرەش بەئاگای نەدەهێنانەوە، تەنانەت مەلای گوندەکەش نەیدەزانی خوا پاڵپشتی کێیە! تورکە برسییە نێزەبەدەستە تێکشکاوەکان، یان برسییەکانی گوندەکە!. جارێکیان لە داخاندا گوتی: "خوا لەگەڵ نێزەبەدەستە، نەک منداڵ و ژنی برسی و خاوەنی چاڵەگەنم!".

لە بەر دەرگاکە چاوەڕوان بوو. نە ڕووی هەبوو ئاودیو بێ، نە برسێتی ڕێی گەڕانەوەی دەدا. وەک سنگ، لە نێوان دێوی برسێتی و شکۆی ئابڕوویدا چەقیبوو، بەڵام ئابڕوو، لە بەر هەڵاوی برسێتی، وەک بەفر، لەبەرەوە دەتوایەوە و بە تەوێڵیدا چۆڕاوگەی دەبەست. لە پەنجەی پێی خۆی ڕامابوو. پێی چڵکن و پان بوون. حەزی دەکرد لەو پەنجە پیسانەوە ڕەگ دەربکا و خۆراک لە زەوییەوە هەڵمژێ. وەک درەخت. دەتگوت پێی، دوو شەپکەدارن و بە جەستەیەوە داکوتراون. بە ئاستەم هەستی بە بوونیان دەکرد. گەدەی، پاشای بێ ڕکابەری جەستە و هۆشی بوو. گەدەی، قیبلەنومای ئایینی بوو. کولێرە، کەعبەی بوو... بەینێ بوو کولێرە، پەڕەیەکی لە قورعان زیاتر بوو. ماوەیەک بوو نان، شتێ بوو، حوڕ نەیخواردبا حیز دەبوو. کولێرە... ساوەر... داندۆک... بڕوێش... ئەوانە بێچووی حەلاڵزادەی گەنم بوون. ئەوانە مەزەب بوون و سوێندیان پێ دەخورا و تەلاقیان پێ دەکەوت و چاک دەکرایەوە. برسێتی، خەڵکی ناوچەکەی دروێنە دەکرد... برسێتی، ئاگرێک بوو و لە ژیانی خەڵکەکە بەر بووبوو و بێ ماندووبوون، گەورە و بچووکی دەسووتاند.

هەر وا، لە بەر دەرگاکە وەستابوو. بایزۆکی جاران و بایز بەگی تازە، هاتە دەرەوە و بەرانبەری وەستا: سپێنەی چاوی سوور بوون. برۆکانی بژ و درێژ بوون و هەر یەکە و یەک دوو تاڵی سپییان تێکەوتبوو. ڕدێنە قەڵەمکراوەکەی ماشوبرنج بوو. کیسە تووتنەکەی لەبەر پشتی کردەوە و وەک ئەوەی تازە لە خواردنی تێگوشەی سەروپێ بووبێتەوە، لایەکی کیسەکەی بە سمێڵ و لێویدا هێنا. تەماشایەکی کرد و بزە بە چاویەوە دیار بوو: بزەی چاو، وەک بزەی لێو نییە. بزەی چاو، هەزار فێڵ و تەڵە و داو و کەمینی تێدان. بزەی چاوی سووری بن جووتە برۆی بژی پیاوی تێرخواردە، وەک ئەوەیە دوای ژەمێکی چەور، میزی بە بەرماوەکەیدا کردبێ. کە توانایی خواردنی نەمێنێ، وای بشێوێنێ، بە هیچ سەگێکی برسی نەخورێ!.

– ها قادر! خێرە؟!. ئەوە بۆچ تۆش وەک ئەو عالەمە نەچوویتەتە دەشتودەر؟! بچۆ، بەڵکو کەنگرێ، پیشۆکێ، یان هەر خۆراکێک ئەو خاکە دەیدا، کۆی کەیتەوە!.

لە بری وەڵام، نووزەیەکی لێوە هات، خۆشی نەیزانی چ دەڵێ. برسێتی ڕێی گەڕانەوەی بدابا، یەکسەر دەگەڕایەوە. بایز، کە وەڵامی نەدرایەوە، گوتی:

– بچۆ، تۆش بچۆ!... سەری بێ ڕزق لە بن گڵەوەیە.

ئەوەی گوت و پشتی تێکرد. دوو سێ هەنگاوی نا و ئاوڕێکی دایەوە. گوتی: "ئەمڕۆ کەس نەمردووە؟".

بە دەنگێکی نەوی، هەر ئەوە بوو دەبیسترا، گوتی: با. منداڵێکی ئێمە مرد، فاتەی حەوت ساڵەمان مرد. پوورە هەمینیش مرد و کەس نییە بینێژێ. مام ڕەحمان، ئەوەندەی ناشت، پەکی کەوتووە. ئەویش برسی و ماندووە...

مام ڕەحمان، لەملاوە زەوییەکەی نووکەڕووشە دەکرد و مردووی دەناشتن، لەولاوە سەگ تەرمەکانی

دەردەهێنانەوە. ئاخر ئەویش هیچی نەمابوو بیخوا.

بزە فێڵاوییەکەی چاوی بایز بەگ، پەڕییە سەر لێوی. بەرەو لای گەڕایەوە. بە کاوەخۆ گوتی: "سێ کولێرە. خاتەی خوشکت بنێرە، با پەچەی مەرەکان بماڵێ و کولێرەکان لەگەڵ خۆیدا ببا".

خاتە، هەر خوا خۆی چاوی بۆ دەڕشت. برسێتی، نەختێ گەردنی درێژتر و چاوەکانی گەورەتر و پرچەکەی پرتر کردبوو. گرانی و برسێتی، تەنها بۆ خاتە بووبوون بە بەربووک و بۆ زاوایەکی نادیاریان دەڕازاندەوە. گرانی و برسێتی، بۆ کەس نا، هەر بۆ ئەو کەرەسەی جوانکاری بوون، بەڵام برسێتی، ڕێی بە کێ دەدا ئەو جوانییە ببینێ؟. خاتە چەند نازدار بووبێ، نەدەگەیشتە نازداریی کولێرەیەک، تەنها تێرخۆرەکان جوانییەکەیان دەبینی و ئەوانیش یەک دوو چاوچنۆکی بەتەمەنی وەک بایز بوون.

کە گوێی لە ناوی خاتە بوو، قرچە لە دڵییەوە هات. ناوی خاتە لە دەمی بایزەوە، واتای تایبەتی هەبوو. لە دەمی ئەوەوە، پشکۆیەک بوو و بە دڵیدا چزا، بەڵام یەکسەر ناوی کولێرەی دوای ناوی خاتە، پشکۆکەی کوژاندەوە. سێ کولێرە؟!!... یەک خاتە؟!.

هیچی نەگوت. وەرچەرخا تا بە کوێدا هاتووە، هەر بەوێدا بگەڕێتەوە. بایز لێی پرسی: "چیت گوت، قادرۆک؟". دیسان وەڵامی نەبوو. دەبوو نەختێکی تر برسی بێ، ئەوجا وەڵام بداتەوە. دەبوو نەختێ بیر لە سێ کولێرەکە بکاتەوە، ئەوجا بڵێ: "باشە. ئێوارە دەینێرم... شەو دەینێرم، تا کەس نەیبینێ و کەس نەزانێ خۆی بە نان داوە... نا، با کەس نەزانێ من ئەو خوشکەی خۆمم بە نان دا". کولێرەی گەنمی قەندەهاری!. گەرم بێ و گوڵی کردبێ، نەک هەر خوشک، نیشتیمانێک ڕاپێچ دەکا و بە بەرۆکی خاوەن گەنمەوە هەڵیدەواسێ!.

* * *

خاتەی گەردنبەرز، کە خوا خۆی چاوی دەڕشت، پێیەکی لە ماڵی خۆیان بوو، پێیەکی لە ماڵی بایز بەگ. بە دەستی بەتاڵ دەڕۆیشت و بە باوەشێ نانی گەرمەوە دەگەڕایەوە. هەندێ جار بزنێکیشی لەگەڵ خۆیدا دەبردەوە. بزن بە کارەوە. بزنی گوانشۆڕی پڕ لە شیری ماڵی بایز. خاتە، بە هەر جێیەکدا دەڕۆیشت، سەگی برسی و منداڵی نیوەگیانی دوو دەکەوتن. هەمیشە بۆنی نانی لێ دەهات، بەڵام ئەوەندەی بە برسێتی نازدار بوو، بە تێری وا نەبوو. هەرگیز لەبیری نەدەچوو چ باجێکی داوە. دوای بەسەرچوونی گرانیش هەر لە بیری بوو: ئەو، پەلاماری نانی دەدا و بە هەردوو دەست دەیپەستایە دەمیەوە، بایزیش دەنیشتە بەریەوە. خاتە و بایز، وەکو یەک برسییان بوو... یەک لەوی تر پەلەتری بوو تا ئاگری خۆی دامرکێنێتەوە.

قادر بووژایەوە. قەڵەشی پێی چاک بووبوونەوە و کڵاشی لە پێ دەکرد. خاتە، چەند ناوقەدی ئەستوورتر دەبوو، چاوی بچووکتر و گەردنی کورتر دەبوو و ماڵەکەی قادریش، پتر پیتی تێدەکەوت. نان گۆڕا و بوو بە پاشۆلە ساوەر و داندۆک، ئەوجا بوو بە گەنم . ناوقەدی خاتەش، لەوە دەرچوو باریک بێ. خوا، دەستبەرداری ڕشتنی چاوی بووبوو. قەڵەشەکانی پێی قادریش، گوازرانەوە بۆ ڕوحی و لە تەوێڵیدا ڕەنگیان دەدایەوە. لە کاتی برسێتیدا، هەمیشە بیری لە ژیان و مانەوە دەکردەوە، بەڵام کە تێر بوو، زوو زوو بیری لە خۆکوشتن دەکردەوە. هەر کە چاوی بە خاتە دەکەوت، مەرگ بەرانبەری دەوەستا و بە دەنگی بەرز پێی دەگوت: "ئەوەتام!... من نەجاتدەری تۆم!".

قادر رووی لە زەوی بوو و بەرانبەر بایز بەگ دانیشتبوو. بە شەرمێکەوە، وەک کۆیلەیەک چاکەی ئاغای لە چاو بێ، گوتی: "بایز بەگ!. ئەو خوشکەم... ئاخر خۆت دەزانی زمانی خەڵک خەنجەرە...". ئەوەی گوت و بیری کردەوە: "خەنجەری برسێتی لە زمانی خەڵک برندەترە. برندەتر نەبوایە، خوشکم بە نان نەدەدا...".

"دە بیبڕەوە، تۆش!. ئەو خەڵکەی دەیانبینیت، دەمی نانخواردنیان هەیە نەک قسەکردن. وەک سەگ زمانیان بە لالغاویاندا شۆڕ بۆتەوە. جگە لەوەش، ئەوە مەلا و ئەوەش شەرع و مارەیی. چی ترت دەوێ؟! تێر بوویت، ها؟! لەگەڵ ئەوەشدا، باشە... دەچینە لای مەلا".

مەلا، لاکەی سەری دەهات. کەنگر بووبوو بە ڕنک و بۆق قری تێکەوتبوو. هاودەمەکانی مەلا، کەوتبوونە خواردنی گۆشتی کەر و پشیلە. مام ڕەحمان، هێزی مردووناشتنی نەمابوو و لەگەڵ برسییەکانی تردا، دەچووە ڕاوە هەر زندەوەرێک خۆی پیشان دابا. کولێرە، دنیای بە شایەد دەگرت و خاتەی بۆ چوار - پێنج مانگ پێشتر دەگێڕایەوە و لە بایزی مارە دەکرد. ئەگەر ئایەتی قورعان

نەبوایە، مەلا لەو گرانییە دەرنەدەچوو... ملباریکی وا چۆن دەردەچوو!. خوا بیکا بە قوربانی ناوقەدی خاتە و ئەو چەند ئایەت و فسکەفسکەی کە دەیزانین!.

مەلا گوتی: هەر ئێستا چوار کولێرە... دواییش یەک قزناغ گەنم، کەمتر نابێ. من لایەکی دینی خۆم بۆ داپۆشینی عەیبی ئێوە دەسووتێنم. بەوە کەمتر بێ، لێتی مارە نابڕم. شایەدیش، بە دوو کولێرە کڕەیان دەکرد. یەک "وەڵڵاهی وەبیللاهی وەتیللاهی" بە دوو کولێرە!... یەک بە دوو.

***

قادر بووبوو بە خاوەنی بڕکەیەک مەڕ و بزن. بووبوو بە خاوەنی شیر و ماست... قادر خاوەنی گەنم بوو. پەنیر و دانەوێڵەی هەبوون. هەوری ڕەشی برسێتی، لەگەڵ بزربوونی تورک و پەیدابوونی دەمی داس و شەغرە و گێرەدا ڕەوایەوە. لە باشوورەوە، خورما و قەسپ وەک با هەڵیانکرد. لە ڕۆژهەڵاتەوە گوێز و مێوژ و بەڕوو. گەنم و خوری و مووی بزن، بەرەو باشوور دەچوون. تورک، لە ناوچەکەدا بوون بە هەڵم. کەس نەیزانی تورکە شیش بەدەستەکان کێوە چوون.

قادر، بوو بە یەکێ لە خواپێداوەکان و شانی لە شانی بایز بەگی چاوسوور دەدا. شوان و ڕەنجبەری هەبوون. گەنم و جۆی بە سوود دەدا. یەک بە دوو و هەندێ جار بە سێی دەدا، بەڵام هەرچی دەکرد، هەر پاشماوەی گرانی بوو و ترسی برسێتی بەری نەدەدا. ترسی شیشی دەستی جەندرمە لە کۆڵی نەدەبووەوە... ترسی ئەو ڕۆژانەی لە بەر دەرگاکەی بایزە چاوسوور هەڵدەترووشکا، لە دڵی دەرنەدەچوو. هەر لەبەر ئەوە بوو ڕەنجبەر و شوانەکەی وەها برسی دەکرد، چاوی گرانییان لێ بزر نەدەبوو. شوانێکی دەرکرد، چونکە فەریکە جۆی خواردبوو. پێی گوت: "ئەگەر گاگەلێک بەرەڵڵای ناو جۆیەک بوایە، ئەوەندەی زەرەر نەدەدا".

خۆی و خاتە، ئەگەرچی دەربازبووی دەستی بایز بوون، بەڵام برینداری دەستی ئەویش بوون. چاکە و خراپەی بایز لە دوو تای تەرازوودا بوون و پێش ژەمی خواردن، تای چاکەی گران دەبوو و پاش ژەمیش، تای خراپەی قورس دەبوو. بێ ئەوەی لە لای یەکتر بیدرکێنن، بیریان لە هەمان شت دەکردەوە: چۆن برسێتیی ئەو خەڵکەی دەقۆستەوە و زەلیلی دەکردن!.

قادر بیری لەوە دەکردەوە کە برسێتی وای لێ کرد چاوپۆشی لە ناموسی خوشکەکەی بکا. خاتەش، ئەمسەر و ئەوسەری بیرکردنەوەی، هەر ئەمە بوو: "من چۆن لە برساندا پەلاماری کولێرەم دەدا، ئەویش بە هەمان برسێتی پەلاماری منی دەدا... من سەری نانم هەڵدەدایەوە، ئەو کۆشی من. کە من دادەکەوتم، ئەویش دادەکەوت... هەمیشە پێکەوە تێر دەبووین... لەگەڵ مندا دەستی پێ دەکرد و لەگەڵ مندا دەستی لێ هەڵدەگرت!".

"خوشکم. با سفڵە نەبین. ئەو پیاوە ئێمەی لە گرانییەکە دەرباز کرد". هەر جارێ خاتە ڕقی بەرانبەر بایز دەربڕیبا، ئەگەر پێش نانخواردن بوایە، ئەوەی دەگوت. ئەگەر دوای نانخواردنیش بوایە، دەیگوت: "ئەو چاوچنۆکە برسێتی ئێمەی قۆستەوە!. بە هەموو مەزەبێک، کوشتنی حەڵاڵە". خاتە بەرانبەر هەردوو هەڵوێستەکە، بە لاچاو تەماشایەکی براکەی دەکرد و هیچی نەدەگوت. تەماشاکردنەکەی خاتە، بارانی سووکایەتی بوو و بە سەر براکەیدا دایدەکرد. خاتە، سەرقاڵی سارێژکردنەوەی برینی خۆی بوو...

بەڵام چۆن؟!... برینی خاتە بە چی سارێژ دەبوو؟!.